«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝	Ժողովրդական բանահյուսության դերը կրտսեր դպրոցականների համակարգում, որպես խոսքի հարստացման և անձի ձևավորման գործընթաց
ԱՌԱՐԿԱ՝	*Մայրենի*
ՀԵՂԻՆԱԿ՝	*Ասատրյան Սոնա*
ՄԱՐԶ՝	*Լոռի*
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝	*Ստեփանավանի թիվ 1 հիմնական դպրոց*
ՂԵԿԱՎԱՐ՝	*Մ.գ.դ., դոցենտ, ՌԲԱ պրոֆեսոր Ա. Ծատուրյան*

Ստեփանավան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն . . . . . .

Գլուխ 1. Ժողովրդական բանահյուսության նշանակությունը մտածողության զարգացմանգործում. . . . . .

Գլուխ 2. Առածեր և ասացվածքներ. . . . . .

Գլուխ 3 Դարձվածքներ. . . . . .

Գլուխ 4 Օրոր-օրորոցային. . . . . .

Գլուխ 5 Հանելուկներ . . . . . .

Գլուխ 6 Հաշվելուկներ. . . . . .

Գլուխ 7 Շուտասելուկներ . . . . . .

Գլուխ 8 Հեքիաթներ . . . . . .

Գլուխ 9 Առակներ . . . . . .

Եզրակացություն……..

Օգտագործված գրականություն……

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ժողովրդական բանահյուսությունը ժողովրդի կերտած բանավոր ստեղծագործությունների ամբողջությունն է ,ժողովրդի կյանքի և աշխարհազգացողության հայելին է։

Ժողովրդական բանահյուսության ժանրերը բազմազան են՝ առածներ,ասացվածքներ,դարձվածքներ,հանելուկներ,շուտասելուկներ,հեքիաթներ, առակներ և այլն,որոնք առաջին հերթին ընկալվում են որպես տեքստ՝ կայուն կառուցվածքային և լեզվաոճական առանձնահատկություններով։

Որպես մարդու հոգևոր գործունեության և աշխարհընկալման հատուկ միջոց՝դրանք կապված են ծեսերի,կրոնական պատկերացումների և մտածողության տարբեր ձևերի հետ ։

Մայրենիի կրտսեր դպրոցականների բոլոր դասագրքերում լայն տեղ է հատկացված ժողովրդական բանահյուսության ուսուցմանը։

Դրանց նպատակն է արտահայտել ժողովրդի աշխարհայացքը,իդեալները,գաղափարները, և լավագույն ձգտումները։

Բանահյուսական ստեղծագործությունները ժամանակի ընթացքում փոփոխվել,զարգացել, և հարստացվել են բազմաթիվ հեղինակների կողմից։

Սակայն ժամանակակից ստեղծագործությունների հիմնական բարոյախրատական եզրահանգումը այնքան էլ մատչելի չէ երեխաներին։

ՈՒսումնասիրության առարկայի արդիականությունը միտված է պահպանել և սերնդեսերունդ փոխանցել ժողովրդական բանահյուսության ժանրերը և կարևորել բանահյուսության դերը կրտսեր դպրոցական համակարգում՝ որպես խոսքի հարստացման և անձի ձևավորման գործընթաց։

Աշխատանքի նպատակն ու խնդիրները

Մեր աշխատանքի նպատակն է

- Ծանոթանալ ժողովրդական բանահյուսության փոքրածավալ ժանրերին։
- ՈՒսուցանել ժողովրդական բանահյուսության ժանրերը՝որպես երեխայի խոսքի

հարստացման ,անձի ձևավորման միջոց:

- Արժևորել ժողովրդական բանահյուսության դերն ու նշանակությունը, որպես ազգային մշակույթ,կրտսեր դպրոցականների անձի ձևավորման գործընթացում:Երեխայի մեջ դաստիարակել բնավորության գործելակերպի դրական հատկանիշներ և նպաստել բարոյական հասկացությունների ձևավորմանը:

Նշված նպատակների հասնելու համար առաջադրել ենք հետևյալ խնդիրները.

- Ուսումնասիրելտարրականդպրոցումբանահյուսականժանրերիուսուցմանանհրաժեշտծավալը:
- Ուսումնասիրելբանահյուսության յուրացմանընպաստողմեթոդականժամանակակիցհամակարգը և վերլուծել արդյունքները:
- Նպաստելերեխայիաշխարհընկալմանզարգացմանը՝ որպես անձի ձևավորման գործընթաց
- Նպաստել երեխայի մեջ բնավորության գործելակերպի դրական հատկանիշների ձևավորմանը :
- Ներկայացնել դերային խաղով բանահյուսության ժանրերը՝ որպես դասի վերջնարդյունք:

Աշխատանքի կառուցվածքը և բովանդակությունը

Աշխատանքը կազմված է ներածությունից,հիմնական բովանդակությունց,եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Հիմնական մասում խոսել ենք ժողովրդական բանահյուսության ժանրային հարստության մասին,ներկայացրել ենք դրանց դերն ու նշանակությունը մայրենիի ժամերին:Ներկայացրել ենք բանահյուսության կառուցվածքն ու տեսակները և դրանց դերը կրտսեր դպրոցականների համակարգում որպես խոսքի հարստացման ,անձի ձևավորման գործընթաց:

Աշխատանքն ավարտել ենք եզրակացությամբ,որտեղ համառոտ մեկնաբանել ենք աշխատանքի բովանդակությունը և ներկայացրել եզրակացություններ։

ԳԼՈՒԽ 1

1. Ժողովրդական բանահյուսության նշանակությունը մտածողությանզարգացմանգործում

Տարրականդպրոցում,սկսածառաջինդասարանից,ուսուցանվումենժողովրդականբանահյուսության նմուշներ՝ առած-ասացվածքներ,շուտասելուկներ,խնդուկներ, հեքիաթներ,առակներ.Դարձվածքներ,հանելուկներ,հաշվելուկներև այլն:

Ժողովրդականբանահյուսությունըազգայինհոգևորարժեքիմիմասնէ,որըսերնդեսերունդփոխանցվելով, հասել էմինչևմերօրերը:

Բանահյուսությունըժողովրդիբանավորստեղծագործություննէ,նրակոլեկտիվբանականության և կոլեկտիվհույզի արգասիքը:

Իբրևկոլեկտիվստեղծագործությունբանահյուսությունունունիորոշակիառանձնահատկություններ:Առաջինառանձնահատկությունարտահայտվումէինչպես՝ անհատականհանճարովկոլեկտիվհանճարըներկայացնելու,այնպեսէլնրահյուսվածքներիկոլեկտիվմշակմանուգաղափարական-գեղարվեստականկատարելության մեջ:

Բանահյուսության մյուս բնորոշ առանձնահատկությունը նրա բանավոր հյուսվածքլինելնէ,բանավորկերպովստեղծվելըևբանավորգոյությունը:

Բանահյուսությունը՝ իբրևհնագույնժամանակներիցժողովրդինուղեկցողստեղծագործություն,իրմեջխտացրելէոչմիայնժողովրդիկենսափորձըայլնաևնրահավատալիքները, սովորությունները, վարքն ու բարքը:

Ներկայացրել ենքժողովրդական բանահյուսության նմուշները,որոնք զետեղված են1-4դասարանների մայրենիիդասագրքերում:

ԳԼՈՒԽ 2

Առածներ և ասացվածքներ

Առածների և ասացվածքների ուսուցումը տարրական դասարաններում

Առածներնուասացվածքներըհայժողովրդականբանուբառիմարգարիտներնեն: Առածներըուղղակիևփոխաբերականիմաստունեցողկարճպատկերավորասույթներու դատողություններ են:

Կյանքի յուրաքանչյուր երևույթ նրանցում բնութագրվում է սրամտորեն և կատարյալամբողջականությամբ:Իրենցժանրայինհատկանիշովառածներինշատմոտե նասացվածքները:Սրանքառածներիցմիայնտարբերվումեննրանով,որուղղակիխոսքեր ենգրեթե միշտգործածվումենառանցփոխաբերականիմաստի:

Մեծէառած-ասացվածքներիպատմաճանաչողական,դաստիարակչականգեղարվեստական նշանակությունը:

Որպես համառոտ ու պատկերավոր խոսքի դասական օրինակներ՝դրանք մեծապեսնպաստում են երեխաների ոչմիայնլեզվի մշակմանը, այլև տրամաբանականուպատկերավորմտածողությանմշակմանն ու զարգացմանը:

Առածներն ու ասացվածքները ընդհանուր գծերով, գեղարվեստորեն արտահայտումեն պատմական զարգացման գրեթե ողջ ընթացքը:Անսահմանորեն լայն են հայկականառածներիուասացվածքներիթեմաները,ուանսահմանխոր՝նրանցգաղափա րականբովանդակությունը:

Ժողովրդական առած-ասացվածքները աչքի են ընկնում իրենց բանաստեղծական լեզվի ուարվեստի բարձր արժեքներով: Քիչ խոսքով շատ բան ասելու բացառիկ ուժը , պարզությունը,կոնկրետությունը,պատկերավորությունը,բնութագրումներիդիպուկութ յունընևգունագեղությունընրանցբնորոշառանձնահատկություններն են:

Առածներում մեծտեղ

ենգրավումաշխատավորներինուղղվածխրատներնուխորհուրդները:

Աշխատասիրությանհենցայսբարձունքիցելքննադատվում է ծուլությունննուձրիակերությունը,գովերգվումէաշխատասիրությունննու արդարությունը:

Բերենքմիքանինմուշներ՝

- Անբանը հաց ուտելիս է առողջ,աշխատելիս՝հիվանդ:
- Աշխատողխոփըչիժանգոտի:
- Ամառըորպառկես հովերը,ձմեռըկսատկեն կովերը:
- Լավ աշխատողին՝ լավ ապրուստ:
- Ով աշխատի,նա կուտի:
- Անճարը կերել է բանջարը:
- Թամբալըգիտի,թեհացըծառիվրաէ աճում:
- Նաովչիաշխատում, բամբասանքէհավաքում:
- Ծառիտակպառկելովբերանդտանձչիընկնի:

Առածըսեղմուպատկերավորխրատականասույթէ,այլաբանականդատողությամբ:

Կազմվածէմեկ-երկու նախադասությունից,երբեմն՝ միքանիբառից:

Առածը արտացոլում է հասարակական կյանքի տարբեր կողմերը, արտահայտումկենցաղային,փիլիսոփայական հասկացություններ, ուր ընդհանրացված է ժողովրդիկենսափորձը:

Բերենքառածիմիքանինմուշներ՝

- Միձեռըծափչիտա:
- Աշխարհը մի խոսքի է ,ժամանակը ոսկի է:
- Տաշածքարըգետնին չիմնա:
- Երկաթըտաք-տաքկծեծեն:
- Աշխատանքը գեղեցկացնում է մարդուն:

Ասացվածքները սեղմ ու արտահայտիչ ձևով բնութագրում են կյանքի այս կամ այներևույթը:Սրանքառածներիցտարբերվումեն նրանով,որչունենայլաբանություն:

Բերենքմիքանինմուշներ,

- Քանիլեզու գիտես, այնքանմարդես:
- Արհեստը ոսկի մատանի է,ուր որ գնաս,հետդ կգա
- Խելքըբնովիէ, այլոչ թեգնովի:
- Խելքըլավէքանհարստությունը:

Այսպիսովառած-ասացվածքներիմեջուղիղիմաստիհետմեկտեղ,այսկամայնչափով,արտահայտված էնաևնրափոխաբերականիմաստը:

ԳԼՈՒԽ 3

Դարձվածքներ

Դարձվածքների ուսուցումը տարրական դասարանում

Դարձվածքները խոսքը դարձնում են ավելի դիպուկ, արտահայտիչ նպատակերավոր:

Դարձվածքներիգործածությունը պայմանավորվածէխոսքիբնույթով:

Դարձվածքներիշնորհիվխոսքըազատվումէչորությունիցուերկարաբանությունից:

Դրանքիրենցիմաստայիններբերանգներովմտքինտալիսենդիպուկությունուկենդանություն:Դարձվածքներըթեևձևովնմանենբառակապակցություններին,սակայնմիայն ծագմամբեն կապվում նրանց հետ: Դարձվածքըկարող է առաջանալոչմիայնբառակապակցություններից,այլնաևկազմվելմիանգամից՝ որևէբառակապակցությանօրինակով:

Բերենքմիքանիմուշներ,

- գելի գլխին ավետարան կարդալ:

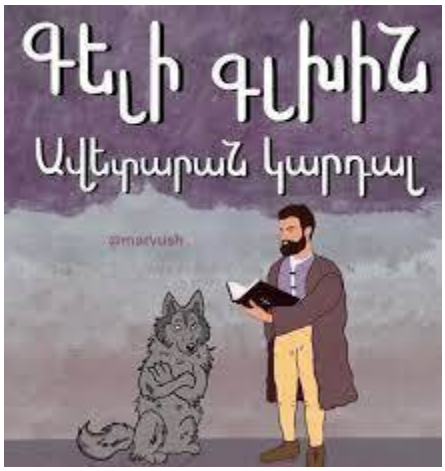

●փշերի վրա նստած

Դարձվածքներըօգնումենխոսքըգունազարդելուն,խոսքինհուզառճականլիցքտալուն, արտահայտիչդարձնելուն և այլն:

ԳԼՈՒԽ 4

Օրոր-օրորոցային

Օրոր-օրորոցայինի ուսուցումը տարրական դասարանում

Օրոր-օրորոցայինը ժողովրդական բանահյուսության ք նարական երգատեսակ է:

Կառուցված է երկտող,եռատող,քառատող կամ բազմատող տներից: Ունի կրկներգ,որոնք,շեղվելով բանաստեղծական չափից,երգի նահաղորդումենռիթմաերաժշտության բազմազանություն:

Բերենք օրոր-օրորոցայինի նմուշ՝

Նանիկ ասեմ բալիկիս,
Քունը տանի ջանիկիս,
Նանա,գառնուկս,նանա,
Երգեմ,որ շուտ մեծանաս:

Տոտիկ-տոտիկ դու ման գաս,
Օրոր-շորոր դու պար գաս ,
Դե,շուտ քնիր,իմ բալաս,
Քնիր,որ շուտ մեծանաս:

<u>ԳԼՈՒԽ 5</u>

Հանելուկներ

Հանելուկների ուսուցումը տարրական դասարանում

Հանելուկը դժվար լուծելի հարց է,որ մեծ մասամբ տրվում է փոխաբերության ձևով:Այլկերպասած՝ այնորևէառարկայի,երևույթիփոխաբերականպատկերումնէ՝ հիմ նվածնրանցլուծելիառարկայիևհանելուկումնրանփոխարինողառարկայիհատկանիշն երինմանությանվրա:

Բերենքհանելուկինմուշ՝

Գիշերով է նա լույս տալիս,

Եվ ապրում է ճիշտ մեկ ամիս,

Կիսվում է նախ և նորանում,

Կլոր դեմքով՝ աշխարհ գալիս:

<u>Լուսին</u>

Ամպամիս վրա,ամպամեջ,

Սուր-սուր վշեր ու նեմ ես.

Միակ հյուրն եմ դաշտերի,

Եվ թշնամին օձերի:

գնի

ԳԼՈՒԽ 6

Հաշվելուկի ուսուցումը տարրական դասարանում

Հաշվելուկըփոքրերիհետբարձրաձայնասվողբանաստեղծությունէ՝ նրանցհաշվելնար տասանելսովորեցնելունպատակով:
Օգտագործվումէնաևմանկականխաղերումդերերը բաշխելու նպատակով:

Բերենք հաշվելուկի
նմուշ՝ Մեկ, երկու,
երեքԼուսերեսիններսբերեք,
Չորս, հինգ, վեց,

Լուսերեսըհայտնվեց:

Յոթ,ութ,

Չեռքինունիմիսևթութ,Սև
ացելէքիթ-մռութ:

Ինը, տասը,

Բերեքթասը,

Քիթմռութըլվանանք,

Լույսերեսովհիանանք:

ԳԼՈՒԽ 7

Շուտասելուկներ

Շուտասելուկներ ուսուցումը տարրական դասարանում

Շուտասելուկը լեզվահնչյունական յուրօրինակ խաղ է,վարժություն: Պետք է արագ ուբազմիցսկրկնելով՝ ճիշտարտասանելայն:Դժվարարտաբերությանպատճառովհաճա խարտասանվումէծիծաղաշարժաղավաղումներով:Այնմանկականլեզունվարժեցնումէ հնչյունական բարդու ճիշտարտասանությանը:

Բերենքշուտասելուկինմուշ՝

Ծառի վերև՝ կարմիր արև,կանաչ տերև,

Կանաչ տերև,կարմիր արև ծառի վերև:

Բանահյուսության այս բոլոր տարատեսակները ուսումնասիրվում են տարրականդասարաններում,սակայնմենքավելիխորըուսումնասիրելենքհեքիաթները նառակները:

ԳԼՈՒԽ 8

Հեքիաթներ

Հեքիաթներիուսուցումըտարրական դասարաններում

Տարրական դասարանների մայրենիի դասագրքերում ամենից հաճախ հանդիպողնյութերիցմեկնէլհեքիաթներնեն:Հեքիաթներըժողովրդականբանահյուսության ամենահին ու ամենատարածված ժանրերից են, դրանք առաջացել են մարդկությանծագմանվաղշրջանում, սակայն այսօր էլշարունակումեն ստեղծվել:

Շարունակումենհուզելընթերցողներինիրենցանմիջականությամբ,պարզությամբու խոր լավատեսությամբ:

Մեր մեծ բանաստեղծ Հովհաննես Թումանյանն ասել է՝<<Մեր լեզվի ու գրականությանառողջ զարգացման համարպետք է մշտական տեղ հատկացնել հայրենի երկրի բանավորգրականությանը,նրաամենտեսակավանդություններին,հեքիաթներին,առակներին,առած-ասացվածքներին:>>

Հեքիաթըբանահյուսականժանրէ,գերազանցապեսարձակ,բանավորպատմվածք՝կա խարդական,արկածային,կենցաղային բովանդակությամբ,գեղարվեստականհնարանքի յուրատեսակ միջոցներով:

Համաշխարհային բանագիտության մեջ տարբեր տեսություններ ու կարծիքներ կանհեքիաթիծագմանու ձևավորման վերաբերյալ:

Հեքիաթների հեղինակները հիմնականում ժողովուրդն է: Այն,ինչ կյանքում անհնարէեղելիրականացնել,մարդիկերազելեն,ցանկացել նտեսելհեքիաթներում:

Ավելիուշհեքիաթներստեղծվելենառանձինհեղինակներիկողմից՝ժողովրդականպատումներիմշակմամբկամինքնուրույն:

Հեքիաթներըբաժանվումեներեքտեսակների:Տարածվածեն՝

- հրաշապատումկամկախարդական,
- իրապատում,
- կենդանական

Կենդանականհեքիաթներըառաջացելենխորնախնադարում,երբմարդընորէրսկսումկենդանիներինընտելացնել,դրահամարէլայսհեքիաթներումգործողանձերըհիմնականումկենդանիներեն:Օրինակ՝‹‹Առյուծնումուկը››,‹‹Պոչատաղվեսը››,‹‹Արջիևվարազիկոիվը›› նայլն:Նրանցմիջոցովայլաբանորեններկայացվումենմարդկայինորոշակիհատկություններ:Միկողմից՝չարություն, նախանձ,ագահություն,մեծամտություն, մյուս կողմից՝բարություն, անձնազոհություն,վեհանձնություն,ազնվություն,արդարամտություն,հավատարմություն,իմաստություն:

Իրապատումհեքիաթներումհեքիաթայինոչայնքանփաստերնեն՝գործողություններն ու գործող անձիք, որքան գործողությունների կամ սյուժետայինգծիլուծումները,որոնք,ինչպեսհատուկէհեքիաթներին,շատպարզուդյուրի նլուծումեն ստանում, որպիսին իրականության մեջ չիկարողլինել:

Իրապատումհեքիաթներնարտացոլումենժողովրդիկյանքը,մարդկայինվսեմձգտումները, հալածվածների և ճնշվածների ճակատագիրը, ծաղրվում են ժողովրդինկեղեքողները,մարդկայինզանազան արատներ:

Հրաշապատումհեքիաթներումպատկերվումէբարիուժերըմարմնավորողհերոսներիպայքարըչարուժերի՝դևերի,կախարդների,վհուկների,վիշապներիդեմ:

Դեպքերըտեղիենունենումստորերկրյաթագավորությունում,երևակայականաշխարհներում,այլաշխարհներում,որտեղանհավատալինդառնումէիրական:

Հերոսներին օգնում են ձին,թռչունը,բարի պառավը կամ իմաստուն ծերունին: Բոլորհեքիաթներիմեջչարիևբարուպայքարկա,նայդպայքարըմիշտավարտվումէբարի ուժերիհաղթանակով:

Շատհեքիաթներումէլծաղրվումենժողովրդինկեղեքողները,մարդկայինզանազանարատները:Օրինակ՝Հովհաննես Թումանյանի‹‹Բարեկենդանը››,‹‹Ոսկուկարասը››:

Հեքիաթների մեծմասինբնորոշէնույնսկիզբը,ինչպես՝‹‹Լինումէ,չիլինում››, ‹‹Ժուկովժամանակով››,‹‹Կարչկար››ևնմանատիպվերջաբաններ՝‹‹Երկնքիցերեքխնձորը նկավ››,‹‹Նրանքհասանիրենցմուրազին,դուքէլհասնեքձերմուրազին››,

‹‹Երկնքիցերեքաստղընկավ››և այլն:

Մայրենի լեզվի ընթերցարաններում կան ոչ միայն ժողովրդական հեքիաթներ,այլևհեքիաթներիգրականմշակումներ:Ժողովրդականհեքիաթներիլավագույն
մշակողներ են եղել Ղ.Աղայանը, Հովհ.Թումանյանը,Ստ.Զորյանը և ուրիշներ, որոնցմշակածգեղեցիկհեքիաթներըմեր դասագրքերիզարդն են:

Պետքէնկատել,որանցյալումմեծվեճերենեղելհեքիաթներըդասագրքերումզետեղելու շուրջ: Հայտնի է, որ 19-րդ դարի վերջին մեթոդիստ Ե.Ղազարյանը լուրջմեղադրանքներառաջադրեցՂ.Աղայանին՝ հեքիաթներիմիջոցովերեխաներինիրա կանության մասին սխալ պատկերոցումտալու կապակցությամբ:

ԱղայաննիրհայտնիպատասխանումմիանգամայնհերքեցՂազարյանիտեսակետը՝ գտնելով,որմարդուհանճարիսաղմերըպետքէնաևնրալսածհեքիաթներում փնտրել, որովհետև դրանք ոչ միայն հոգուն սնունդ են տալիս,այլևմտքինուերևակայությանըթռիչք,հետևաբարառանցհեքիաթներիուսումնասիրության երեխաներիկրթությանգործըկատարյալ լինելչիկարող:

Հեքիաթիդասավանդումըունիերկուհիմնականփուլ՝ բովանդակությանկամսյուժեի հաղորդում և հեքիաթային կամ երևակայական կողմի բացահայտում:Սրանքերկուսնէլխիստկարևորուանհրաժեշտեննյութիյուրացմանունր անիցբխողկրթական ու դաստիարակչական նպատակների իրականացման համար և երբեք չենկարողփոխարինել միմյանց:

Տարրականդասարաններումհեքիաթներնամենիցառաջպետքէդասավանդելորպես գեղարվեստական ստեղծագործություններ, այսինքն՝ նախապատրաստականզրույցի միջոցով հող նախապատրաստել այն ճիշտ ընկալելու համար, ամբողջ նյութիարտահայտիչընթերցմանմիջոցովապահովելնրագեղարվեստականուդաստիարակչական ներգործությունը,սովորեցնել լավ կարդալ,անծանոթ բառերն ումտքերըբացատրել,հեքիաթիբովանդակությունըմանրամասնորենուհամառոտ,փոփոխելով ու ստեղծագործորեն վերարտադրել,գործող անձերն ու նրանց կատարածգործողություններընկարագրելկամբնութագրել,հարցերովամփոփելհեքիաթ

իվերաբերյալերեխաների հաղորդածտեղեկություններըև այլն:
Հեքիաթիբնագրայինուսումնասիրությունավարտելուցհետոաշակերտներիառաջպետ քէբացանելհեքիաթայինքողը,ցույցտալնրանումեղածիրականնուանիրականը,ճշմարտ ապատումն ու երևակայականը,իհարկե այդ ամենը կատարելովկոնկրետնյութիվրա,պարզումատչելիձևով,որպեսզիերեխաներըտեսական բացատրությունները կապեն գործնականի հետ,յուրաքանչյուր բառ և հասկացությունիմաստավորենկոնկրետ բովանդակությամբ:

Հեքիաթներում եղած իրականի ու անիրականի սահմանազծումն ու տարբերակումնզգալի դարձնելու համար հաճախ կարելի է նաև համապատասխան օրինակներ
բերելարտադասարանայինընթերցանությանմիջոցովերեխաներիկարդացածկամնախ որդդասարաններում անցածհեքիաթներից:

Յուրաքանչյուր հեքիաթի դասավանդումը ճիշտ տանելու համար ուսուցիչն ամենիցառաջիրհամարպետքէպարզի,թեորոնքեննրահիրականուանիրականկողմերը,ի նչփոխհարաբերությանմեջենգտնվումդրանքևինչենսովորեցնումերեխաներին,ինչու էժողովուրդըդիմելիարցիհեքիաթային լուծմանը:

Հեքիաթիդասավանդումըպետքէավարտվինրաբարոյախրատականկամդաստիարա կչական եզրակացությամբ, որը այս տիպի նյութերի ուսումնասիրությանամենահիմնականուառանձնահատուկկողմերիցմեկնէ:Պետքէպա րզելաշակերտներրի՞նչսովորեցինուսուցանվողհեքիաթից,ո՞րնէնրահիմնականմիտքը, գաղափարականբովանդակությունը:Ի՞նչկարհեղինակիասվածիտողատակումն այլն:

Հեքիաթներիդասավանդմանամենավերջինփուլնայնհամապատասխանառածների, ասացվածքներին հանելուկների հետկապելնէ:

Հեքիաթներիդասավանդմանայսեղանակիցբացիգործադրմանհամարհանձնարարելի կարելիէհամարելնանպատմողականհորինողականձևերը,որոնքհեքիաթներիուսում նասիրմանմեջբազմազանությունուհետաքրքրությունկմտցնեն:

Պատմողական ձևով անցնելիս հեքիաթը չի ընթերցվում,այլ պատմվում է ուսուցրիկողմից գեղարվեստական պատմումի ու արտահայտչական միջոցների

հնարավորլայնօգտագործմամբ:

Հեքիաթներըկարելիէդասավանդելնաևհորինողականձևով,որնակտիվ,ստեղծագործական մեթոդ է, և որպես այդպիսին, շատ լայն կիրառություն պետք էունենահեքիաթների ուսումնասիրությանընթացքում:

Այսմեթոդով անցնելիսաշակերտներիցչենք պահանջում,որնրանքպատմելիստառացիորենապահովենհեքիաթիայուժետայինգիծը: Երեխաներիմտքերինազատությունենքտալիս՝ թողնելով,որյուրովիվերարտադրիհեքի աթիբովանդակությունը,ցանկացածփոփոխություններմտցնիայուժետայինգծիուդեպքե րիզարգացմանմեջ,եթե,իհարկե,այդփոփոխություններըչենհակասումհեքիաթիընդհան ուրոգուն:

Հեքիաթներիուսումնասիրությունըտարրականդասարաններումկարելիէանցկացնել հետևյալ պլանով.

1. Նախապատրաստականզրույց:

2. Հեքիաթիառաջինընթերցում(աշակերտիկողմից):

3. Հեքիաթի երկրորդ ընթերցում և բառերի բացատրում(աշակերտների

կողմից):4.Հեքիաթի վերլուծություն ըստ առանձին մասերի,բովանդակության ու

լեզվի:5.Մասերիվերնագրում և պլանի կազմում:

6. Բովանդակությանվերարտադրում:

7. Ստեղծագործությանհեքիաթայինկողմիբացահայտում:

8. Ամփոփում:

ԳԼՈՒԽ 9

Առակներ

Առակիուսուցումըևընթերցանությունըտարրականդասարաններում

Առակներըևստարրականդասարաններիմայրենիիդասագրքերումամենիցհաճախհան դիպողգեղարվեստականստեղծագործություններից են:

Երեխաներն անչափ շատ սիրում են և հեշտությամբ էլ ընկալում ու յուրացնում ենդրանք:Առակըբարոյախոսական,երգիծականկամծաղրականբովանդակությամբպա տմողականբնույթիոչմեծ,չափածո,իսկերբեմնէլարձակգեղարվեստականստեղծագործ ությունէ:Առակներումնկարագրվածենմարդկայինբնավորությանգծերը,մարդկանցար արքներնուփոխհարաբերությունները,ծաղրվածենմարդկայինհասարակությանթերութ յուններն ուբացերը, սակայնայդբոլորըներկայացված են այլաբանորեն, փոխաբերական իմաստով՝կենդանիների ու իրերիփոխհարաբերությանմիջոցով: Առակիհերոսներըկենդանականնբուսականաշխարհիներկայացուցիչներ են,իրեր,լուսատուներ և այլն: Անտիկ շրջանում նմիջնադարումառակներըարձակժանրիստեղծագործություններէին, սակայնհետագայումդրանք սկսեցինգրվելչափածո:

Առակի հերոսը մարդն է, ում կյանքի, բնավորության հոռի և բացասական գծերըծաղրվումենայլաբանորեն:Առակներումկենդանիներնուբույսերըխոսումենմարդ կայինլեզվով, աշխատում են,օգնումկամխանգարումմիմյանց:

Առակներում գովաբանվում և խրախուսվում են լավը, բարին, բարոյականությունը,ջանասիրությունը,ազնվությունը,հայրենասիրությունը,մարդկայ ինը,հակառակը,ծաղրվումու դատապարտվումեն վատը,չարը,տգեղն ուանմարդկայինը:

Հնումառակներըհիմնականումգրվելէարձակձևով,այդպիսինենօրինակ,Եզոպոսի,Մ խիթար Գոշի,Վարդան Այգեկցու առակները:

Հայ գրականության մեջ առակագրությունն սկզբնավորվել է թարգմանություններիմիջոցով, դրանքամփոփվելեն՝ «Բարվախոս»

(‹‹Բարոյախոս››),և‹‹Ոլիմպիանիառակները››ժողովածուներում,որոնքհունարենիցթարգմանվելեն7-րդդարում:

Հայինքնուրույնառակագրությունը ձևավորվելէ9-13-րդդարերում:ՄեծժողովրդականությունենվայելելՄխիթարԳոշիևՎարդանԱյգեկցու առակները:

Վարդան Այգեկցուանունով պահպանվել են առակների ժողովածուներ, որոնցիցամենահայտնին‹‹Աղվեսագիրքն››է:
Առակներն իրենցժանրային առանձնահատկություններով որոշ չափով նման ենինչպես պատմվածքին,այնպեսէլհեքիաթին:

Առակներիբարոյախրատականայդեզրակացությանմեջակնհայտկերպովարտահայտված են լինում ժամանակի ոգին ու տվյալ հասարակարգի բարոյականնորմերը:Առակները երեխաների համար արժեքավոր ու սիրելի են ոչ այնքան իրենցգործող անձերի փոխհարաբերություններով ու բարոյական եզրակացություններով,որքան գեղարվեստականությամբ, կերպարների գունագեղությամբ, գործող անձերիբազմազանությամբուգործողություններիաշխուժությամբ,որոնքբնորոշենառակին:

Ամենիցառաջանհրաժեշտէառակներնանցնելորպեսսովորականգեղարվեստականստեղծագործություններ՝ ձգտելովհասնելայնբանին,որերեխաներըմիանգամայնլուրջընդունենենրանցումեղածգործողանձերիանձնավորումը,նրանցկատարածմարդկայինգործողությունները,խոսակցությունները ու դատողությունները:

Առակներն անցնելիս ուսուցչի հիմնական ուշադրությունը պետք է կենտրոնացվածլինի,որերեխաներըհասկանան՝ առակիհերոսկենդանիները,բնության երևույթներըկերպարանափոխվածմարդիկեն,որոնցումառկակերպարներիվերլուծությանհերոսներիվերհանմանմիջոցովգիտակցեն,որդրանքիրականկյանքում գոյություն ունեցող կերպարներ են և համեմատություն կատարելով ընտրենուվերհանեն մարդկայինլավագույն որակները:

Առակիբարոյականկողմիկամտրամաբանականեզրակացությանմեկնաբանությունն

ավելիմատչելի,յուրացումնավելիկայունուխորդարձնելունպատակովայնկարելիէիյլու ստրացիայիենթարկելիամապատասխանառածներով ու ասացվածքներով, որոնք առակի հիմնական միտքն արտահայտում ենպարզ,հակիրճուանմիջականկերպով:

Առակի դասավանդման ժամանակ առածների ու ասացվածքների օգտագործումը ոչմիայնմեծապեսնպաստումէնրաբովանդակությանբացահայտմանը,այլևզարգացնու մէերեխաներիտրամաբանականմտածողությունը,հարստացնումուճոխացնումնրանցլ եզուն, խոսքը դարձնումպատկերավոր,կոնկրետ ու դիպուկ:

Տարրականդասարաններումաշակերտներըոչմիայնպետքէսովորենճիշտհասկանալ առակները,բացահայտելկամթափանցելնրանցներքինբովանդակության մեջ,այլև առակների հիմնական բովանդակությունը արտահայտելիամապատասխանառածներովուասացվածքներով,հավաքելգործածակ անառածներնուասացվածքները,դասդասելդրանքևճիշտուտեղինօգտագործելիրենցբ անավորխոսքում:

Տարրականդասարաններիմայրենիիդասագրքերումեղածառակներիայլաբանությունն ների բացահայտումը երեխաների աստիճանաբար կհասցնի մի շարքտարածվածայլաբանությունների ըմբռմանը:

Առակների ուսումնասիրման ընթացքումտարրական դասարաններում կարելի էտանելհետևյալպլանով.

1.Նախապատրաստականզրույց:

2.Առակիընթերցումաշակերտի կողմից:

3.Առակի ընթերցում աշակերտների կողմից ու բառերի

բացատրություն:4.Առակի վերլուծություն՝ ըստ առանձին

մասերի,բովանդակության և ձևի:5.Մասերիվերնագրում կամպլանի

կազմում:

6.Բովանդակությանվերարտադրում:

7.Կերպարների բնութագրում և գլխավոր մտքի

կազմում:8.Ամփոփում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

‹‹Գրականկերպարներիհամեմատականվերլուծությանկարողությանձևավորումը՝ժողովրդական բանահյուսությունն ուսումնասիրելիս››ավարտականաշխատանքիշրջանակներումուսումնասիրությանեն քենթարկելերեխայիմտածողության,խոսքիևհաղորդակցմանկարողություններիձևավորմանգործընթացիառանձնահատկություններնուվերհանելերեխայի անձի զարգացմանգործում ժողովրդական բանահյուսության դաստիարակչական նշանակությանն առնչվողկետերը:

Ուսումնասիրությանընթացքումհանգելենքայնեզրակացության,որխոսքիզարգացմանխնդիրներիմեջիրառանձնահատուկտեղնունիգեղարվեստականխոսքիհետերեխայիծանոթացումը:

● Ժողովրդական բանահյուսությունը մեծ նշանակություն ունի երեխայի անձի ձևավորման գործում,որպեսերեխայիխոսքիհարստացմանսկզբնաղբյուր:Այնզարգացնումէպատկերայինխոսքը,գեղագիտականճաշակընպաստումբարոյականհասկացությունների ձևավորմանը:

● Մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ հեքիաթներիուառակներիմիջոցովկարելիէերեխայիմեջբնավորության,գործելակերպի դրական հատկանիշներ դաստիարակել: Այնտեղ կա բարի և չար ուժերի պայքար, նմշտապեսհաղթումէբարին:Կարևոր է ,որ աշակերտը ընկալի ,որ կարևորվումէբարությունը,մարդկանցօգնելուպատրաստակամությունը,սերը, կարեկցանքը,որը մեծ դեր կունենա անձի ձևավորման գործընթացում:

● Այսպիսով,ժողովրդական բանահյուսության ժանրերի ուսուցման

հիմնականնպատակնէարթնացնելերեխայիերևակայությունննուստեղծագործականպոտենցիալը,նպաստելսովորողների աշխարհընկալման զարգացմանը, ընդլայնել բառապաշարը, օգնել ճիշտնտրամաբանական խոսք կառուցել:

Կարևոր է նաև այն, որ ժողովրդական բանահյուսության ժանրերի ուսուցումը երեխայի խոսքը դարձնում էավելիէմոցիոնալ և պատկերավոր:

Ուստիանհրաժեշտէկրտսեր դպրոցականների համակարգում ժողովրդական բանահյուսության ուսուցմանմիջոցովնպաստելաշխարհաճանաչողական,երևակայական,ստեղծագործականնխոսակցականմակարդակներիզարգացմանը համապատասխանմեթոդներիկիրառմամբ:

<u>Առաջարկություն</u>

- Տարրական դասարաններում ավելացնել ժողովրդական բանահյուսության ժանրերին վերաբերող բնագրեր,որոնք երեխաները սովորում են էլ ավելի մեծ հաճույքով:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆՑԱՆԿ

1. Գյուլամիրյան Ջ. , Մայրենիի դասավանդման մեթոդիկա , Եր., Զանգակ հր.,2011թ.
2. Գրիգորյան Գր. Ա. , Հայ ժողովրդական բանահյուսություն, Եր., Լույս հրատ.,1980թ.
3. Հայոցլեզուևգրականությունգիտամեթոդականամսագիր4,Եր.,ԿԱԻհրատ.,2013թ
4. ՋահուկյանԳ.Բ. ,Հայոցլեզու առաջինմաս,Եր., Լույսհրատ,1980թ.
5. ՍարգսյանՎ.,Մայրենի2, Եր., Մանմարհրատ.,2017 թ.
6. ՍարգսյանՎ.,Մայրենի3, Եր.,Մանմարհրատ.2017 թ.
7. ՍարգսյանՎ.,Մայրենի4,Եր., Մանմարհրատ.,2009 թ.
8. Տեր-ԳրիգորյանԱ.,Հայոցլեզվի մեթոդիկա,Եր.,Լույս,1986թ.
9. Ա. Տեր-Գրիգորյան Հայոց կլեզվի մեթոդիկա Երևան հրատ. 1980թ
10. Հովի. Թումանյան Երկերի լիակատար ժողովածու Երևան հրատ. 1994թ
11. Ղ. Ալայանեժ 1